

L'instrumental estadístic en la sociologia electoral d'Andorra

Joan R. MICÓ i IBÁÑEZ

El Centre de Recerca Sociològica de l'Institut d'Estudis Andorrans

Aquest Centre de Recerca (CRES) neix l'any 2000 com un departament de l'Institut d'Estudis Andorrans i té com a missió fonamental realitzar estudis de qualitat que ajudin a conèixer la complexitat de la societat andorrana i els diferents fenòmens que la condicionen. Amb aquesta finalitat el CRES utilitza l'ampli ventall d'eines que ofereixen les ciències socials (tant les quantitatives com les qualitatives), triant-ne una o una altra en funció de l'objecte d'estudi. Per portar a terme aquests treballs el CRES compta amb un equip de set sociòlegs i una quarantena d'enquestadors a temps parcial, en funció del treball que es duu a terme.

El eixos de recerca

El CRES centra els seus esforços en tres grans apartats: els sondejos d'opinió, que de manera periòdica es materialitzen en *l'Observatori d'Andorra* i en les enquestes polítiques, principalment; els observatoris, eines de gran utilitat per fer el seguiment de sectors i d'aspectes de la nostra societat, especialment els d'atenció social, el de la joventut i el de la infància. I finalment, els estudis temàtics, amb temàtica molt variada que tracten temes d'immigració, treball, pobresa i exclusió, educació i joventut, turisme, valors, llengua, salut, gent gran, i d'altres aspectes que considerem interessants d'estudiar.

Ja sigui per iniciativa nostra, ja sigui per encàrrecs de l'administració pública, el volum de feina dels darrers anys és força considerable.

A més, el CRES té un vessant de formació acadèmica, d'acollida d'estudiants en pràctiques, d'assistència a cursos i congressos i conferències, d'impartir cursos i xerrades a les escoles i de publicacions de monografies, revistes i articles.

Sondejos d'opinió

Una de les tasques que té més ressò públic dels organismes de recerca sociològica són els

sondejos d'opinió pública. Són instruments molt valuosos per analitzar les característiques i l'evolució del que pensa la població de qualsevol país.

És evident que una part molt important de la recerca que fa el centre es fa a partir de enquestes, ja que en planificar les línies d'acció del CRES es va detectar una mancança de sondejos d'opinió públics, amb la finalitat de tenir una informació acurada del que pensa la població d'Andorra, tal com es fa a la resta de societats de nostre entorn.

El CRES té tres línies principals de sondejos d'opinió:

Observatori d'Andorra

És una enquesta periòdica que es fa a tota la població més gran de 18 anys i amb l'objectiu de mesurar l'evolució d'indicadors de diferents aspectes de la societat, analitzant l'evolució de les àrees temàtiques i de la seva comparació amb els països del nostre entorn.

La primera edició d'aquesta enquesta es va fer l'any 2001 i en l'actualitat ja se n'han fet més de 30 onades, fet que fa que sigui una eina molt valuosa per analitzar l'evolució de l'opinió pública del Principat sobre tota mena de temàtiques. Les preguntes són similars a les que fan a l'*Eurobaròmetre* o a enquestes públiques d'opinió dels països del voltant, per poder comparar l'opinió de la nostra societat a les del voltant.

Encara que en moltes de les onades de l'Observatori es feien algunes preguntes relatives a qüestions polítiques, des del CRES es va considerar necessari crear una altra enquesta específicament dedicada a la política, i és per això que a l'any 2010 neix l'*Enquesta política del CRES*.

L'enquesta mundial de valors

D'altra banda, el CRES va participar en l'onada de l'*Enquesta mundial de valors* de l'any 2005, i té previst tornar a fer aquesta enquesta a Andorra l'any vinent. Aquesta enquesta, que es fa a més de cent països d'arreu del món, és una eina molt valuosa també per analitzar la ideologia política de la població andorrana, i de la comparació dels resultats de la societat andorrana amb els països del voltant i de tot el món.

Enquestes polítiques

Aquesta enquesta té la intenció de ser un instrument per mesurar l'opinió de la població d'Andorra sobre l'actualitat política del Principat. La periodicitat el primer any va ser semestral però des de l'any 2011 es fa de manera anual, durant la primavera. S'ha de dir que quan hi ha eleccions generals, el CRES fa l'enquesta just abans de les eleccions, i té previst que si ja ha fet l'enquesta i es convoquen eleccions en aquell mateix any, tornar-la a fer per donar resultats abans de la campanya electoral.

Quan hi ha eleccions comunals no tenim planificada cap tipus d'enquesta pels problemes metodològics que comporta fer una enquesta amb previsions electorals amb garanties per cada parròquia.

Els objectius principals d'aquesta enquesta són, així doncs, la creació d'un instrument similar a d'altres països per analitzar l'evolució de l'opinió pública en relació amb la política amb la finalitat d'analitzar la ideologia de la població, la valoració dels polítics i de les institucions, i

poder demanar a la població els temes d'actualitat política que siguin interessants cada any. També, naturalment, aquesta eina es va concebre amb l'ambició de poder tenir la informació suficient per poder fer predicció dels resultats electorals, o com a mínim de poder saber el vot decidit quan es fa cada treball de camp.

Finalment, en un entorn on no hi ha tradició de fer aquet tipus d'enquestes, i menys de manera pública, en una societat relativament petita, on en moltes ocasions el vot es percep com una qüestió molt privada, es va pensar que una de les funcions importants d'aquesta enquesta seria *acostumar*, normalitzar l'ús d'aquests sondejos, amb la previsió que cada cop més la població perdi la *por* a contestar aquest tipus d'enquestes, i la consegüent millora de la qualitat dels resultats d'aquest tipus d'enquestes en un futur.

La mostra es forma per unes 800 persones majors de 18 anys escollides de manera aleatòria entre la població que té telèfon fix o mòbil, seleccionant els números de telèfon mitjançant un procediment aleatori. Tot i que l'enquesta estava adreçada al conjunt de la població, es sobrerepresenta a les persones de nacionalitat andorrana per poder obtenir una submostra representativa de les persones amb dret a vot (normalment 400 enquestats de nacionalitat andorrana), escollits de manera proporcional al pes real dels andorrans de cada parròquia en relació amb el conjunt del Principat.

Abans d'unes eleccions, la mostra de la població amb nacionalitat andorrana que s'escull es més àmplia, arribant als 800 enquestats, amb la finalitat de tenir un marge d'error més petit dels resultats.

També es fa l'enquesta a 400 persones de la resta de població d'Andorra. Quan es va dissenyar d'aquesta enquesta, es va tenir molta cura que pogués participar-hi tota la població que resideix a Andorra, encara que no tingués dret a vot, ja que per a la nostra institució era molt important saber també l'opinió del conjunt de la població sobre els temes polítics, la seva ideologia, la seva proximitat o llunyania de la política andorrana.

Així doncs, en una onada habitual, els marges d'error serien els següents:

- Resultats de la mostra de les persones amb nacionalitat andorrana (400 enquestats). Per a aquest col·lectiu i per a l'àmbit nacional, el marge d'error en el supòsit d'una selecció aleatòria simple és del +/- 4,9%, amb un nivell de confiança del 95,5% i sota la hipòtesi de màxima indeterminació ($P=Q=50$).

- Resultats de la mostra de les persones que no tenen la nacionalitat andorrana (400 enquestats). Per a aquest col·lectiu, el marge d'error en el supòsit d'una selecció aleatòria simple és del +/- 5%, amb un nivell de confiança del 95,5% i sota la hipòtesi de màxima indeterminació ($P=Q=50$).

L'objectiu d'utilitzar aquesta metodologia és poder tenir resultats representatius de l'opinió política i tenir resultats de vot decidit a només a escala nacional, ja que la poca població que hi ha a la major de les parròquies fa que sigui inviable obtenir mostres suficientment representatives a escala parroquial.

L'opció metodològica d'escollir que l'enquesta es faci de manera telefònica respon a una sèrie de qüestions.

En primer lloc, no és un tema menor la circumstància que aquest sistema és molt més econòmic, però també molt més ràpid per poder arribar a tenir una mostra representativa

enquestada de la població (en aquest tipus d'enquestes poder fer el treball de camp amb un període de temps reduït esdevé una qüestió fonamental).

També s'ha de considerar que en un entorn com l'andorrà, on hi ha un volum important de persones que es coneixen encara que sigui de vista, l'enquesta telefònica potser més confidencial per a moltes persones, ja que la relació de l'enquestat amb l'enquestador és molt més impersonal.

S'ha de tenir en compte que el CRES escull la mostra dels telèfons als quals es farà l'enquesta de manera totalment aleatòria entre el total de números de telèfon fixos i mòbils que poden ser operatius al Principat d'Andorra, i que només tenim els números de telèfon sense cap més informació dels enquestats.

S'ha d'explicar que el CRES tradicionalment utilitzava per escollir les seves mostres telefòniques els números, també sense el nom dels propietaris, que hi havia a la guia telefònica. Aquests números ens els proporcionava Andorra Telecom (a qui hem d'agrair la gran col·laboració que sempre ha tingut amb la nostra institució) amb un format digital i sempre sense cap més informació que no fos estrictament els números de telèfon.

Per descomptat, Andorra Telecom no ens donava els números que no eren públics o que els usuaris no havien autoritzat que fossin públics. Com ja sabeu, amb la generalització dels telèfons mòbils, la guia telefònica ha perdut el sentit que tenia abans, i hi ha cada cop menys població que autoritza que els seus números de telèfon estiguin a la guia de manera pública. Aquest fet era un perill per poder fer mostres representatives del conjunt de tota la població, i per aquest motiu vàrem decidir demanar a Andorra Telecom la graella de tots els números possibles que pot haver-hi al país actualment, i a partir d'aquí fer un univers d'on anem traient les mostres telefòniques per fer els nostres successius treballs de camp.

Amb aquest sistema s'ha aconseguit que tothom que té un telèfon tant mòbil com fix, o que el tindrà més endavant, tingui les mateixes possibilitats de ser enquestat en algun dels nostres treballs de camp. Com que l'univers no és tan gran, i per evitar en la mesura del possible el cansament de la gent (en ser una població petita les mostres han de ser molt grans en relació amb l'univers i això vol dir que és molt fàcil que qualsevol persona pugui ser enquestada), el que es fa és que un cop finalitzat un treball de camp la mostra escollida es treu de l'univers. D'aquesta manera aquests números no s'utilitzaran fins després de dos o tres anys, quan tot l'univers s'hagi utilitzat.

Hem de dir que utilitzem *de facto* dos universos, el dels telèfons mòbils i el de telèfons fixos, i que és possible que es truqui a una mateixa persona per les dues vies en un mateix treball de camp. Som conscients d'aquesta situació però pensem que és un mal menor en comparació dels avantatges de poder arribar a tota la població en trucar a tot tipus de telèfons: obtenir una mostra molt representativa del conjunt de la població i que els resultats del treball de camp es puguin inferir al conjunt de la població. Que en definitiva els resultats transmetin de manera molt fidel l'opinió de tota la població.

Finalment, el CRES utilitza un sistema totalment informatitzat (CATI) per fer aquestes enquestes, fet que possibilita fer el treball de camp i l'anàlisi amb rapidesa i fiabilitat.

D'altra banda, les enquestes telefòniques tenen també alguns desavantatges que s'han de tenir molt en compte a l'hora de dissenyar els qüestionaris i els treballs de camp.

En primer lloc, la durada de les enquestes ha de ser més curta que les enquestes personals, un màxim de 15 minuts, encara que el temps òptim de durada sigui de 10 minuts o fins i tot menys.

Hi ha certes preguntes que no és aconsellable de fer per telèfon, sobretot les més íntimes, com qüestions com els ingressos de l'enquestat o de la llar. Una de les conseqüències és que no és possible classificar els enquestadors en funció de la classe social objectiva, encara que sí que es poden demanar altres variables sociodemogràfiques que poden ser molt útils per fer agrupacions de població.

També, tot i que molts estudis demostren que en societats com la nostra pràcticament tothom té un telèfon a casa o sobretot un telèfon mòbil, hi ha la possibilitat que hi hagi persones a qui es pugui enquestar en no utilitzar o tenir aquest aparell. En el cas andorrà poden ser, per exemple, persones que acaben d'arribar al país i que encara no tenen un número andorrà.

Un altre possible desavantatge és que tot i que molts enquestats puguin sentir-se més còmodes per fer una enquesta d'aquestes característiques de manera telefònica, com hem apuntat abans, en ser més impersonal també hi ha casos que les enquestes telefòniques poden portar més desconfiança a l'hora de respondre les preguntes, ja que es té por de la confidencialitat de la trucada. Tot i que aquesta confidencialitat està assegurada pel CRES i el sistema que utilitza, s'entén perfectament que algunes persones puguin desconfiar d'una trucada telefònica on es demana molta informació sobre la seva opinió o algunes dades personals.

Conforme es van fent noves onades d'aquest tipus d'enquestes, pensem que aquests neguits van disminuint, tot i que aquesta desconfiança és un factor que s'ha de tenir molt en compte quan es llegeixen i s'interpreten els resultats d'aquesta enquesta.

En relació amb el tipus de preguntes que es fan en els diferents qüestionaris que s'han fet servir durant aquests anys, podem agrupar-les en els següents:

Estructura qüestionari, tipus de preguntes:

- Variables sociodemogràfiques
- Ideològiques.
- Preguntes sobre valoracions de polítics i/o institucions.
- Preguntes relacionades per fer estimacions de vot.
- Preguntes específiques sobre àrees temàtiques que es poden repetir de manera periòdica:

Exemples:

- 2012: Sistema electoral
- 2013: Constitució
- 2014: Associacionisme
- 2015: Eleccions
- 2016: Abstenció
- 2017: Nacionalitat, residents i vot (també l'any 2013)

Les preguntes ideològiques, de valoració dels polítics i institucions, i les preguntes relacionades amb el vot són preguntes que es van repetint cada any i molt similars a les que

es fan als països del voltant, encara que alguna d'aquestes qüestions s'adapta a les característiques diferenciades de la societat andorrana.

D'altra banda, al llarg d'aquests anys s'han fet també preguntes per entendre l'opinió de diferents aspectes de l'opinió pública envers diversos aspectes més específics del sistema polític andorrà. Un exemple van ser les preguntes que es van fer l'any 2016 sobre l'abstenció política, que van ser una de les bases del treball sobre l'abstenció que va fer el CRES en col·laboració amb el departament d'Estadística i sota la demanda, el finançament i a iniciativa del Consell General d'Andorra.

A la major part dels països del nostre entorn, aquestes enquestes s'utilitzen per fer prediccions a l'hora d'esbrinar el resultat electoral d'unes futures eleccions.

En aquest sentit, les enquestes polítiques a Andorra tenen unes limitacions molt importants. En primer lloc, hem de diferenciar entre el concepte de vot *decidit* i el que és pròpiament *l'estimació de vot*. El vot decidit és el resultat de l'enquesta tal com han contestat tota la mostra. En teoria, aquest seria el resultat més fiable de l'enquesta per predir la intenció de vot si no fos per un detall molt important: no tots els enquestats contesten a la pregunta "A quin partit votaria si ara se celebressin eleccions?". És per aquest motiu que es busca fer una *estimació de vot* de les persones que no s'han definit, a partir de les respostes de les altres preguntes del qüestionari (ideològiques, de valoració dels polítics, o altres de conjuntura). A partir de l'anàlisi d'aquestes preguntes, es busquen coeficients per poder inferir les persones que no han contestat, i en funció de les seves característiques, el que hipotèticament poden votar. Aquest procediment és el que s'anomena vulgarment *la cuina* i, malgrat la connotació negativa que a vegades s'hi dona, si està ben fet pot aconseguir (i aconseguix en molts casos, en moltes eleccions dels països del nostre entorn) predir els resultats de manera força encertada en relació amb el resultat de les eleccions.

Aquest sistema també pot tenir limitacions, ja que aquestes fórmules poden no tenir en compte de manera suficient el vot ocult (dins de les persones que no responen a qui votarà hi pot haver més proporció de persones simpatitzants d'un determinat partit –a Andorra tenim la hipòtesi que aquest fet passa més als partits més conservadors–) o altres qüestions que al final fan que el resultat de l'enquesta no coincideixi amb el resultat de les enquestes: per exemple, el resultat de les enquestes pot influir en una part de l'electorat per poder escollir una opció o una altra, o pot haver-hi canvis importants en les societats o en el sistema polític que facin més difícil poder encertar a l'hora de crear els coeficients per calcular l'estimació de vot.

En tot cas, en el cas andorrà tenim específicament les següents limitacions que fan que no s'hagi trobat un sistema eficaç per poder fer aquestes d'estimacions de vot.

En primer lloc, la no-resposta a les enquestes polítiques andorranes sobre quina opció votaria en unes hipotètiques eleccions és molt més alta que als països del nostre voltant (normalment al voltant del 25%, mentre que a Andorra amb quantitats superiors al 50%). Aquest fet fa molt més difícil buscar sistemes per inferir una opció als "no contesta".

Relacionat amb l'anterior, per poder crear sistemes d'estimació de vot fiables, un factor

important és que hi hagi un sistema de partits molt consolidat, ja que a partir dels resultats de les eleccions anteriors es poden fer models i aprendre a analitzar bé fenòmens com el vot ocult. A Andorra, a causa de la gran inestabilitat del sistema de partits, on a més molts electors decideixen el seu vot depenent més dels candidats que dels partits, fa més difícil poder fer un sistema d'inferència amb garanties.

En tercer lloc, el sistema electoral andorrà dona molt pes als candidats electes a la llista parroquial (14 consellers, dos per parròquia, que s'escullen de manera majoritària). Aquest fet fa que en teoria s'hauria de fer unes mostres molt àmplies per poder tenir un marge d'error assumible a cada parròquia). A tall d'exemple, en una parròquia com Canillo, on a les eleccions del 2015 hi havia un cens electoral de 824 electors, s'hauria de tenir una mostra enquestada de 465 persones per tenir a més un marge d'error del +/-3%, en el supòsit que tothom, a més a més, contestés a quina opció política votaria. A les parròquies més poblades també es necessitarien mostres molt àmplies en relació amb la població amb dret a vot, mostres que són inassumibles de poder enquestar.

És per aquests motius que l'enquesta política del CRES de moment només publica el vot decidit a la llista nacional de les eleccions (no dona resultats de la llista parroquial), tot i que després de cada elecció s'intenta analitzar models que ens haguessin anat millor per estimacions de vot de la no-resposta i amb la vocació de poder utilitzar-los més endavant.

Malgrat aquestes limitacions, les enquestes que s'han fet abans d'eleccions (el 2011 i el 2015), els resultats han encertat la tendència dels resultat de les eleccions, fins i tot l'any 2011, quan va perdre el partit que en aquell moment era al poder (el Partit Socialdemòcrata).

Una altra dada interessant és que quan es comparen els resultats de les diferents onades de les enquestes, els resultats tenen *coherència* els uns amb els altres, és a dir, que es veuen tendències que després són confirmades per la realitat.

En tot cas, aquestes enquestes són, al nostre entendre, molt útils per poder analitzar altres indicadors de la realitat política andorrana i de fet, són utilitzats per la població, els mitjans de comunicació, els polítics i els investigadors per intentar entendre millor la nostra realitat política. Segurament el principal èxit d'aquesta enquesta és que la gran part d'aquests col·lectius no posen en dubte la independència del CRES en fer aquest treball ni la fiabilitat dels resultats.

En fi, si volen consultar els resultats de les diferents onades de l'enquesta, poden entrar a la pàgina web <http://www.iea.ad/enquesta-politica>

Joan R. Micó i Ibàñez,
director del Centre de Recerca Sociològica- IEA